

УДК 65.011.2

Краснова В.В.*доктор экономических наук,
профессор кафедры экономики предприятия
Донецкого национального университета***Ямшанов В.Н.***аспирант кафедры экономики предприятия
Донецкого национального университета*

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОПРЕДЕЛЕНИЮ СУЩНОСТИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДИАГНОСТИКИ

Статья посвящена сравнительному анализу терминологических отличий понятия «экономическая диагностика» в научных исследованиях отечественных и зарубежных ученых. Дана характеристика основных видов диагностики, и на основе полученных данных разработан собственный подход к определению данной категории. Рассмотрены общеметодологические принципы экономической диагностики деятельности предприятия как субъекта хозяйствования.

Ключевые слова: экономическая диагностика, антикризисное управление, управленческое решение, финансовый анализ, диагностика.

Краснова В.В., Ямшанов В.М. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ

Стаття присвячена порівняльному аналізу термінологічних відмінностей поняття «економічна діагностика» в наукових дослідженнях вітчизняних та зарубіжних вчених. Надана характеристика основних видів діагностики, і на основі отриманих даних розроблено власний підхід до визначення даної категорії. Розглянуто загальнометодологічні принципи економічної діагностики діяльності підприємства як суб'єкта господарювання.

Ключові слова: економічна діагностика, антикризове управління, управлінське рішення, фінансовий аналіз, діагностика.

Krasnova V.V., Yamshanov V.M. THEORETICAL APPROACHES TO THE DEFINITION OF THE ESSENCE OF ECONOMIC DIAGNOSTICS

The article is devoted to the comparative analysis of terminological differences economic diagnostics concepts in research of national and foreign scholars. The characteristics of the main types of diagnosis was considered and on the basis of the data was developed its own approach to the definition of this category. General methodological principles of economic diagnosis of the enterprise, as a business entity was reviewed.

Keywords: economic diagnosis, crisis management, management decision, financial analysis, diagnostics.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день діяльність кожного підприємства являється предметом дослідження багатьох інститутів ринку, заінтересованих в результатах його діяльності. Аналіз і оцінка економічного і фінансового стану підприємства переважно здійснюється на основі доступної користувачам звітної інформації. Дані обставини обумовлюють актуальність пошуку нових підходів до економічної діагностики як способу аналізу фінансового стану підприємства і інструменту прийняття взвешених управлінських рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні питання економічної діагностики знайшли своє відображення в роботах багатьох авторів. Так, А.А. Гаврилов визначив закономірності розвитку суспільного виробництва, розглянув механізм функціонування перехідної української економіки. В роботах В.В. Нитецького висвітлені теоретичні і практичні аспекти аналізу, моніторингу і моделювання результатів фінансово-економічної діяльності підприємств. П.П. Табурчак проаналізував основні цілі і задачі діяльності підприємств в умовах ринкової економіки, займався питаннями планування діяльності підприємств в сучасних умовах. А.А. Васина розглянула найважливіші сторони національної економіки, її структуру і механізми функціонування. Також, значительний внесок в розвиток даної теми внесли такі вчені, як В.І. Кошкин, Е.Н. Коротков, М.С. Сапрыкин, В.Н. Тумин, І.А. Бланк, Е.Н. Зими́на, В.Ш. Раппорта і др.

Постановка задачі. На основі викладеного можна сформулювати задачу даної роботи, яка полягає в теоретичному дослідженні сутності економічної діагностики і виявленні її загальнометодологічних принципів.

Изложение основного материала исследования. Следует обратиться к этимологическому составу слова «диагностика». Термин диагноз (diagnosis) состоит из dia-«через (что-то), средство, через которое осуществляется действие», и gnosis – «знание» и буквально означает «через знание», распознавание [1, с. 192]. Словарь иностранных слов толкует диагностику как процесс распознавания болезни и науки о методах установления диагноза.

Важным в анализе понятия «экономическая диагностика» является классификация диагностики, что, в свою очередь, дает возможность лучше понять условия применения различных ее видов (табл. 1).

Существуют различные классификации диагностики. Так, например, Н.О. Горбатова выделяет только экономическую, финансовую и управленческую диагностику. В процессе экономической диагностики определяется эффективность хозяйственной деятельности; финансовая диагностика позволяет проанализировать полученные результаты, то есть разложить полученные показатели на составляющие и подробно изучить их строение, а управленческая диагностика повышает вероятность принятия правильного управленческого решения через изучение внутренней функциональной связи между составляющими экономической и финансовой диагностики.

Если же за классификационный признак принять разделение по времени проведения, то можно выделить:

Таблица 1

Характеристика видов диагностики

Вид диагностики	Характеристика
Экономическая диагностика	Применяется в условиях определения долгосрочных приоритетов предприятия, их изменения, трансформации.
Финансовая диагностика	Нужна для оценки финансового благополучия предприятия, состояния его имущества, скорости вращения всего капитала и отдельных его частей, доходности используемых средств; требует быстрых, но взвешенных управленческих решений.
Диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия	Имеет важное значение в условиях изучения необходимости технического перевооружения предприятия; не требует быстрых управленческих решений.
Бизнес-диагностика	Применяется в условиях комплексного исследования хозяйственной деятельности предприятия, выявление проблем в деятельности предприятия и разработка на этой основе программы краткосрочных и долгосрочных мероприятий; может требовать принятия как быстрых, так и взвешенных управленческих решений.
Диагностика банкротства	Необходимо в условиях кризисного состояния предприятия; требует быстрых, но взвешенных управленческих решений.
Экспресс-диагностика	Имеет целью раннее выявление признаков кризисного развития предприятия, быстрого реагирования на изменение условий рынка, его среды; требует принятия быстрых решений управления.
Фундаментальная диагностика	Для получения наиболее развернутой картины кризисного финансового состояния и конкретизации форм и методов будущего его оздоровления; требует принятия быстрых управленческих решений.
Экономико-финансовая диагностика	Применяется в условиях определения средне- и краткосрочных приоритетов развития предприятия; может требовать принятия как быстрых, так и взвешенных управленческих решений.

• Предварительную диагностику. Проводится еще до заключения договора между консалтинговой фирмой и предприятием. Ее целью является выяснение проблем, выявление «узких мест» функционирования существующей финансовой системы и составление программы будущей работы.

• Текущую диагностику. Проводится в течение всего времени исследования, и направлена она на разрешение той или иной проблемы.

Классифицируя диагностику по широте охвата, ее подразделяют на:

• Общую диагностику. Она охватывает все стороны деятельности фирмы.

• Специальную диагностику. Эта диагностика производится только для определенного направления деятельности. Это может быть только анализ финансовых результатов или исследования только эффективности использования капитала и т.п.

В экономической литературе существуют различные трактовки понятия «экономическая диагностика». Авторы попытались объединить их в группы по определенным признакам:

• *Диагностика заменяется описанием методики проведения экономического, финансового анализа или рассматривается как их составная часть.* Такой позиции придерживаются С.Г. Беляев, В.И. Кошкин, В.В. Нитецкий, А.А. Гаврилов. В этом подходе экономическая диагностика сводится к расчету показателей ликвидности и платежеспособности, показателей финансовой устойчивости и показателей деловой активности или рассматривается как часть финансового анализа [2, с. 24]. Однако А.С. Вартаков в своих научных работах ставит акцент на характерные отличия экономической диагностики от анализа, которые не были приняты во внимание многими авторами.: «...в отличие от экономического анализа, который направлен на изучение динамики экономических показателей, диагностика позволяет еще и выявлять структуру связей между этими показателями, плотность и динамику этих связей» [3, с. 9; 11]. Исходя из такого подхода, можно определить задачи, которые способна решать экономическая диагностика:

– Оценка экономического состояния предприятия.

– Определение уровня стабильности предприятия.

– Прогнозирование возможных вариантов стратегического развития на основе структурных связей экономических показателей.

– Оценка последствий управленческих решений.

• *Диагностика кризисов или диагностика банкротства.* Данной точки зрения придерживаются Е.М. Коротков, П.П. Табурчак, М.С. Сапрыкин, В.Н. Тумин, И.А. Бланк. Авторы рассматривают экономическую диагностику как инструмент, необходимый для предотвращения кризисных ситуаций на предприятии и поиска методов выхода из них. Сторонники данного подхода выделяют экспресс-диагностику, которая обеспечивает раннее выявление признаков кризиса, и фундаментальную диагностику, которая позволяет получить развернутую характеристику кризиса [4, с. 43].

• *Использование экономической диагностики в рамках управления.* К данной группе можно отнести точки зрения ученых В.Ш. Раппопорта, А.А. Васиной, Е.Н. Зимина. Авторы придерживаются позиции, что диагностика – управленческая работа по выявлению проблем в системе управления предприятием, которая позволяет укрепить финансовое состояние предприятия, способствует разработке необходимых управленческих решений [5, с. 139].

• *Диагностика в антикризисном управлении как многофакторная категория.* Представителями данного подхода являются А.В. Мороз и А.А. Сметанюк, которые разработали характеристики диагностики как процесса и сформулировали определение понятия диагностики в антикризисном управлении как многофакторной категории, которая включает исследование базовых показателей хозяйственной деятельности социально-экономической системы, всесторонний анализ влияния внутренних и внешних факторов на финансово-экономическое и технико-технологическое состояние предприятия и экспертную оценку разработанных мероприятий, перспектив финансового оздоровления и превентивной санации, а также достижения целей прогнозирования и стратегического планирования [6, с. 30-32].

• *Диагностика как оценка отклонений.* По мнению Т.Б. Бердниковой, диагностика финансово-хо-

займатися діяльністю підприємства включає визначення оцінних показників, вибір методів їх вимірювання та характеристику по визначених принципах, оцінку виявлених відхилень від нормативних, загальноприйнятих значень [7, с. 14].

• *Діагностика проблем.* В.А. Верба і Т.І. Решетняк визначають діагностику як процес детальний і ґрунтовний аналіз проблем, виявлення факторів, впливаючих на них, підготовки всієї необхідної інформації для прийняття рішень, а також виявлення основних аспектів взаємозв'язку між проблемами, загальними цілями і результатами діяльності підприємства [8, с. 124].

Розглянуті підходи до змісту поняття «економічна діагностика» підтверджують той факт, що його однозначне визначення відсутнє, в силу того, що в різних економічних станах підприємства мають різні цілі і підходи до економічної діагностики. Можливо, в зв'язку з цим економічну діагностику слід розглядати як вивчення стану суб'єкта господарської діяльності на основі аналізу і синтезу інформації з метою своєчасного виявлення недоліків його діяльності, використання резервів розвитку і прийняття взвешаних управлінських рішень в певний проміжок часу.

Економічна діагностика займає важливе місце в стратегічному управлінні підприємством. Її завдання – обґрунтувати прийняття управлінських рішень, а в результаті – контролювати коректність їх виконання. Рішення, прийняті на основі економічної діагностики, мають велике вплив на вибір альтернативи подальшого розвитку суб'єкта господарства. Отже, стратегічне управління і економічна діагностика повинні перебувати в нерозривному взаємодії для забезпечення ефективного функціонування підприємства.

Слід зазначити, що найбільш раціональними для прийняття рішень в стратегічному управлінні є якісні методи економічної діагностики, т.к. вони надають інформацію, необхідну для досягнення стратегічних цілей підприємства.

В основі економічної діагностики діяльності підприємства як суб'єкта господарства повинні бути покладені наступні загальнометодологічні принципи (основи) [9, с. 15]:

- системний підхід, згідно з яким підприємство розглядається як складна система, яка складається з ряду підсистем і знаходиться в постійній взаємозв'язку з зовнішнім середовищем;
- комплексний підхід, згідно з яким діагностування повинно охоплювати всі підсистеми і складові елементи організації;
- принцип порівняння статичних, динамічних і порівняльних оцінок передбачає необхідність діагностичної оцінки як на даний момент часу, так і характеристики динаміки во часі і порівняння з нормативними, галузевими показниками або показниками конкурентів;
- поєднання кількісних і якісних оцінок;
- урахування галузевих і регіональних специфік підприємств;
- від попередньої до остаточної оцінки – принцип, суть якого полягає в поєднанні методу експрес-діагностики з остаточною фундаментальною діагностикою, що особливо актуально в аналізі фінансового стану підприємства;

• формалізація оцінок, яка передбачає алгоритмізацію процесу діагностики внутрішнього стану організації, чітку визначеність оцінок, послідовність їх виконання.

Як процес вивчення стану суб'єкта господарської діяльності на основі аналізу і синтезу інформації з метою своєчасного виявлення недоліків його діяльності, використання резервів розвитку і прийняття взвешаних управлінських рішень в певний проміжок часу, економічна діагностика дозволяє ширше охопити проблемні питання, виникаючі на підприємстві. Саме це і грає важливу роль при виборі методу аналізу підприємства і надає перевагу економічній діагностиці порівняно з іншими підходами оцінки і обробки економічної інформації.

Економічна діагностика пропонує суб'єктам господарства висновок про їх фінансово-економічне становище, займається вивченням причин його зміни і аналізом перспектив розвитку, дозволяє відповісти на цілий ряд питань стосовно кредитоспроможності і спроможності підприємства зберегти свою кредитоспроможність, описує можливі «траєкторії розвитку» підприємства в часі з урахуванням його фінансового становища, а також оцінює фінансовий потенціал підприємства для підтримки кредитоспроможності і др.

Висновки з проведеного дослідження. З урахуванням вищевказаного можна зробити висновок, що економічна діагностика знаходиться під впливом різних теорій і поглядів авторів і переходить від одного стану до іншого: від економічного аналізу до діагностики банкрутства, від діагностики в межах управління – до оцінки відхилень ключових показників і т.д. Один з підходів до визначення економічної діагностики – це розгляд її як процесу вивчення стану суб'єкта господарської діяльності на основі аналізу і синтезу інформації з метою своєчасного виявлення недоліків його діяльності, використання резервів розвитку і прийняття взвешаних управлінських рішень в певний проміжок часу.

З допомогою економічної діагностики визначаються причинно-наслідкові зв'язки, впливаючі на процес прийняття рішень в управлінській діяльності підприємства, а також прогножуються тенденції його розвитку на основі побудованих моделей функціонування. Отже, метою економічної діагностики є запобігання проблем в діяльності підприємства і підвищення ефективності управління в цілому.

Слід зазначити, що в даний час не розроблена єдина концепція економічної діагностики підприємства, а також методи її проведення, що і визначає напрями подальших досліджень.

БІБЛІОГРАФІЧЕСКИЙ СПИСОК:

1. Шатунова Т.О. Дослідження сутності поняття економічної діагностики промислового підприємства // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту: науковий журнал. – 2009. – № 1. – С. 190–195
2. Кошкин В.І. Антикризове управління: Модульна програма для менеджерів / В.І. Кошкин, Л.П. Бєлих, С.Г. Бєляєв. – М.: ИНФРА-М, 2009. – 529 с.
3. Вартанов А.С. Економічна діагностика діяльності підприємства: організація і методологія / А.С. Вартанов. – М.: Фінанси і статистика, 1991. – 81 с.

4. Бланк И.А. Управление финансовой стабилизацией предприятия / И.А. Бланк. – К. : Ника-Центр, Эльга, 2003. – 496 с.
5. Коваленко Л.О. Финансовый менеджмент: Навч. посіб. / Л.О. Коваленко, Л.М. Ремньова – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2005. – 485 с.
6. Мороз О.В. Финансова діагностика у системі антикризового управління на підприємствах: монографія / О.В. Мороз, О.А. Сметанюк. – Вінниця : УНІВЕРСУМ, 2006. – 167 с.
7. Бердникова Т.Б. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия: Учеб. пособие / Т.Б. Бердникова. – М. : ИНФРА-М, 2001. – 215 с.
8. Верба В.А. Організація консалтингової діяльності: Навчальний посібник / В.А. Верба, Т.І. Решетняк. – К. : КНЕУ, 2000. – 241 с.
9. Кривовязюк И.В. Экономическая диагностика предприятия: теория, методология и практика применения: монография / И.В. Кривовязюк. – М. : Изд-во «Надстирья», 2007. – 260 с.

УДК 330.131.7

Кривда О.В.
кандидат економічних наук, доцент
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут»

ЕКОНОМІЧНА НЕОБХІДНІСТЬ ПОБУДОВИ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ НА УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Стаття присвячена політиці в області управління ризиками та найбільш важливим елементам його реалізації. Подана система управління ризиками підприємства, яка дає змогу стабілізувати найважливіші стратегічні і тактичні показники його діяльності, оптимізувати розміщення ресурсів, капіталу відповідно до оцінки ризиків, запобігти втратам, підготувати бізнес до дій у надзвичайній ситуації і підвищити репутацію компанії.

Ключові слова: ризик-менеджмент, управління, ризик, організація.

Кривда Е.В. ЭКОНОМИЧЕСКАЯ НЕОБХОДИМОСТЬ ПОСТРОЕНИЯ СОВРЕМЕННОЙ СИСТЕМЫ РИСК-МЕНЕДЖМЕНТА НА УКРАИНСКИХ ПРЕДПРИЯТИЯХ

Статья посвящена политике в области управления рисками и наиболее важным элементам его реализации. Дана система управления рисками предприятия, которая дает возможность стабилизировать важнейшие стратегические и тактические показатели его деятельности, оптимизировать размещение ресурсов, капитала в соответствии с оценкой рисков, предотвратить потери, подготовить бизнес к действиям в чрезвычайной ситуации и повысить репутацию компании.

Ключевые слова: риск-менеджмент, управление, риск, организация.

Kryvda O.V. ECONOMIC NEED OF CREATION OF MODERN SYSTEM OF THE RISK MANAGEMENT AT THE UKRAINIAN ENTERPRISES

Article is devoted to policy in the field of risk management and to the most important elements of its realization. The control system of risks of the enterprise which gives the chance to stabilize the most important strategic and tactical indicators of its activity is given, to optimize placement of resources, the capital according to an assessment of risks, to prevent losses, to prepare business for actions in an emergency situation and to increase reputation of the company.

Keywords: risk-management, management, risk, organization.

Постановка проблеми. «Якщо ми не управляємо ризиками, вони почнуть управляти нами...». Досвід провідних міжнародних компаній переконливо доводить, що стабільність розвитку бізнесу і підвищення ефективності управління неможливі без активного використання ризику-менеджменту як складової частини системи управління сучасною компанією незалежно від її масштабів і специфіки виробництва або надання послуг [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані з розглядом таких понять, як «ризик» і «невизначеність», досліджувалися такими ученими: В.А. Абчук, Ф.Н. Зав'ялов, І. Тюнен, Р.М. Качалов, Г.Б. Клейнер, Н.Н. Малашихіна, Ф. Найт, Ж.Б. Сей, А.С. Шапкін [4]. Науковою школою таких вчених, як В.В. Вітлінський, В.А. Кравченко [2], І. Тюнен, Ф. Найт, А.О. Старостіна [9], В.С. Ступаков, Г.М. Травін, М. Шоулз, В. Шумпетер, А.Н. Фомічев, Дж. Пикфорд [5], Н.В. Хохлов [10] розроблено фундаментальні, теоретико-методологічні аспекти ризикології та ризик-менеджменту. Адже саме економічній культурі побудови системи ризик-менеджменту робіт поки що дуже мало.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає

в побудові гнучкої ефективної системи управління ризиками підприємства, завдяки якій буде забезпечений стійкіший та надійніший розвиток бізнесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Система ризику-менеджменту (система управління ризиками) направлена на досягнення необхідного балансу між здобуттям прибутку й скороченням збитків підприємницької діяльності і покликана стати складовою частиною системи менеджменту організації, тобто має бути інтегрована в загальну політику компанії, її бізнес-плани й діяльність. Лише при виконанні цієї умови вживання системи ризик-менеджменту є ефективним. Ризик-менеджмент має на увазі створення необхідної культури і інфраструктури бізнесу для:

- виявлення причин і основних чинників виникнення ризику;
- ідентифікації, аналізу і оцінки ризику;
- ухвалення рішень на основі виробленої оцінки;
- вироблення антиризикових дій;
- зниження ризику до прийнятного рівня;
- організації виконання наміченої програми;
- контролю виконання запланованих дій;
- аналізу й оцінки результатів ризикового рішення.